

Nástin vývoje EVVO v letech 1918 až 1989

Výchova, vzdělávání, osvěta a veřejné povědomí o životním prostředí byly v minulosti vázány především na aktivity ochrany přírody. Na přelomu 19. a 20. století přistupuje k dosavadní koncepci ochrany přírody hledisko vědecké, osvětové, výukové, estetické a všeobecně kulturní. Vznikají spolky a organizace, které mimo vlastní práce vyvíjejí činnost osvětovou a výchovnou ve smyslu kladného vztahu k přírodnímu prostředí (např. v roce 1904 zakládá prof. dr. Urban - Jarník v Praze Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny a v Brně je založen Svaz pro výzkum a ochranu přírody).

V roce 1918 tehdejší ministerstvo školství a národní osvěty rozšiřuje působnost svoji a svých podřízených orgánů na přírodní památky. Již v roce 1919 byli jmenováni konzervátoři pro ochranu přírody, a to jak pro celý stát, tak pro jednotlivé okresy. V témže roce byl zřízen lektorát ochrany přírody na Karlově Universitě v Praze a o rok později i na Českém vysokém učení technickém v Praze na fakultě zemědělského a lesního inženýrství. Celé období první republiky je však charakterizováno spíše snahou jednotlivých pracovníků o ochranu přírody a výchovu k ní, než celkovým trendem politiky státu. V té době také značný kus práce při propagaci zásad ochrany přírody a krajiny, jakož i při praktickém provádění a uplatňování jejich myšlenek udělala Masarykova akademie práce.

Za okupace měla česká ochrana přírody situaci velmi svízelnou a nakonec byli její pracovníci vesměs "nasazeni" na jiná pracoviště.

Nový rozmach ochrany přírody a myšlenek s ní spojených nastal po skončení druhé světové války. V roce 1946 začal vycházet věstník státní péče o ochranu přírody a krajiny "Ochrana přírody", který se od roku 1952 začal systematictěji zabývat také otázkami výchovy k ochraně přírody. Síť čestných funkcionářů "konzervátorů státní péče o ochranu přírody a krajiny" byla nově vybudována a rozšířena o "zpravodaje ochrany přírody". Úkolem konzervátorů bylo mj. provádění všestranné propagace ochrany přírody. Bylo zřízeno také několik stanic ochrany přírody.

Do roku 1960 bylo na téma ochrany přírody uspořádáno několik celostátních a krajských putovních výstav, byly vydány dvě série nálepek na krabičky zápalek a dvě série poštovních známek, pořízeny filmy a diafilmy na toto téma. Byla publikována domácí i překladová literatura a prohloubila se mezinárodní výměna zkušeností jak prostřednictvím konferencí, tak i mezinárodních táborů mladých ochranářů.

Jednou z větších akcí byly tzv. "Hlídky ochránců přírody" (akce vyhlášená v roce 1959 RNDr. Janem Čerovským, CSc. prostřednictvím časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců). Akce měla mezi dětmi a mládeží velký ohlas.

Od roku 1958 reprezentoval dobrovolnou ochranu přírody Sbor ochrany přírody při Společnosti Národního muzea v Praze, který byl činný v oblasti moderní aktivní ochrany přírody a výchovy k ní. Jeho přímým pokračovatelem byl Svaz pro ochranu přírody a krajiny v ČSSR, známý pod zkratkou TIS, který byl založen v roce 1969 a rozpuštěn v roce 1980. Dalším pokračovatelem do dnešní doby je Český svaz ochránců přírody, dnes největší z nevládních neziskových organizací zaměřených na životní prostředí (v současné době pracuje v rámci ČSOP přibližně 340 základních organizací sdružujících asi 5200 dospělých a 123 útvary mladých ochránců přírody, sdružující asi 3500 dětí).

Dalším krokem v rozvoji v oblasti výchovy k ochraně přírody bylo ustanovení Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody a jeho krajských a okresních středisek v roce 1960.

Širšího pojetí nabývá výchova v ČR v 70. letech v souvislosti s celosvětovým rozvojem zájmu o životní prostředí. Mění se obsah i pojem - cílem výchovy už není vzbudit zájem o čistou ochranu přírody, ale začíná být zřejmé, že souvislosti jsou širší a význam výchovy se dotýká základních problémů lidstva. Hovoří se o výchově k ochraně a tvorbě životního prostředí, později o výchově k péči o životní prostředí.

V 70. letech je ekologická výchova prováděna především ve sféře mimoškolních aktivit, při domech dětí a mládeže, stanicích mladých přírodovědců, v rámci letních táborů apod., postupně se na tuto oblast zaměřují i kulturní instituce (v té době spadala ochrana přírody do resortu kultury). Přestože tehdejší vedení společnosti příliš nepodporovalo ekologickou výchovu, některé aktivity měly a dodnes mají velmi dobrou úroveň. Určité snahy se projevovaly, díky úsilí nadšenců, i ve vyučovacím procesu. Ředitelům škol byl v roce 1975 poskytnut metodický materiál pro zařazení těchto pěti témat do výuky: člověk a příroda, přírodní zdroje, rostliny a živočichové, lesy a zeleň v krajině, ochrana přírody a její význam. Výsledkem pokusu byla poměrně velká iniciativa mládeže v oblasti ochrany životního prostředí.

Rok 1974 byl na popud základních organizací tehdejšího Socialistického svazu mládeže vyhlášen "Rokem tvorby a ochrany životního prostředí". Cílem akce měla být koordinace a sjednocení poměrně nejednotně koncipované aktivity dětských a mládežnických organizací v oblasti péče o životní prostředí včetně vzbuzení zájmu nejširších vrstev mladé generace o tyto problémy. Akce vešla do povědomí veřejnosti jako akce "Brontosaurus" a přerostla v trvalé hnutí, které má pokračovatele ve dvou současných velkých sdruženích mládeže (Hnutí Brontosaurus a Asociace Brontosaura), které patří mezi nevládní neziskové organizace, zaměřené na problematiku životního prostředí.

Během 80. let, v souvislosti s pronikáním informací o vážném narušení životního prostředí, nabývá výchova k péči o životní prostředí většího významu a je podporována, i když ne příliš výrazně, i oficiálním vedením státu. Je realizována řada státních i nestátních aktivit, které vznikají spontánně podle místních podmínek a nejsou propojeny. Činnost je zaměřena především na děti a mládež, práce s veřejností se nerozvíjí. Výčet aktivit přesahuje možnosti tohoto příspěvku.

V roce 1985 ve své výzkumné zprávě zdůvodňuje RNDr. Danuše Kvasničková, CSc. zavedení pojmu "ekologická výchova": "... je lépe zřejmé, že se jedná o výchovu zdůrazňující všestranné poznávání a respektování zákonitostí ve vztazích člověka a prostředí na globální úrovni a biosféry".

Československo se také zúčastňuje mezinárodních konferencí, věnovaných ekologické výchově (Mezinárodní kongres o ekologické výchově a vzdělávání v Moskvě 1987 - 10 let po Tbilisi, kde se konala v roce 1977 Světová konference k ekologické výchově).